

Ramon RAMON-MUÑOZ, *Oli d'oliva i cooperativisme a la Catalunya de Ponent. La Cooperativa la Granadella (1920-2022)*, Juneda, Fonoll i Cooperativa la Granadella, 580 pàgines.

El llibre de Ramon Ramon-Muñoz, on hi han col·laborat en Miquel Àngel Solé Riera, en Carmel Aran Moyà, la Judit Flix Guiu, en Josep Maria Sentís Suñé, l'Adelina Freixinet Balles-té i l'Enric Vicedo, és la història de la centenària Cooperativa la Granadella i Secció de Crèdit Sant Antoni Abad, fundada el 1920 amb el nom de Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Sant Antoni Abad de la Granadella. El llibre explica la història d'aquesta cooperativa oleí-cola de la comarca de les Garrigues i, al mateix temps, és una anàlisi del cooperativisme de producció de l'oli a Catalunya, molt poc estudiat fins ara, del cooperativisme agrari en general i de l'evolució del sector en els darrers cent anys. L'obra destaca per l'abundància i varietat de les fonts documentals utilitzades, el domini d'una àmplia bibliografia, la capacitat analítica i l'estructura clara, amb unes preguntes que es plantegen en la introducció que es van responent en els diversos capítols i que queden reblades en les conclusions.

El llibre s'estructura en tres parts. En la primera s'explica per què es va crear el sindicat i qui eren els seus fundadors, i en un segon capítol s'ofereix una panoràmica de l'evolució del sector agrari a la Granadella i les Garrigues des del segle XIX fins al XXI. En la segona, formada per cinc capítols, s'explica l'evolució de la base social del sindicat cooperatiu al llarg del temps, el seu model organitzatiu, l'activitat de les diverses seccions i els canvis que s'han experimentat en la producció de l'oli d'oliva i en la seva comercialització. La tercera part és una miscel·lània de diversos episodis que han estat importants en la trajectòria de la cooperativa. Els nou capítols estan emmarcats per una introducció i unes conclusions coherents entre si, que relliguen el contingut del llibre.

La creació del sindicat es produï en un context favorable en el camp lleidatà i, particularment, a la comarca de les Garrigues. Els canvis en el mercat internacional del producte i la necessitat d'elaborar olis de qualitat, així com el context polític del moment, afavorien la creació de cooperatives. També factors locals, com la presència de l'element associatiu i una collita extraordinària van poder ser determinants. El principal objectiu de la cooperativa era que els pagesos, que tenien oliveres i collien les olives, no haguessin de vendre-les a fabricants o moliners en males condicions. Es tractava que ells poguessin produir l'oli, que captessin una part més important de valor afegit; però com que un molí era una gran inversió, havien d'associar-se. La construcció del molí es finançà amb les aportacions dels socis i un préstec del Banc d'Espanya. Entre els socis que lideraren la iniciativa es trobaven alguns dels grans propietaris del poble, que no només tenien recursos financers per aportar, sinó que disposaven dels contactes per aconseguir el crèdit del Banc d'Espanya. Tanmateix, en el sindicat cooperatiu hi participaren molts petits propietaris del poble, arribant a uns cent cinquanta socis. El sindicat, doncs, s'establí com una entitat interclassista, transversal, però amb un lideratge clar dels pagesos més benestants. Aquesta serà una característica que es mantindrà al llarg de la vida de l'entitat i que, probablement, n'explica la supervivència: quan després de la guerra es va haver de reconstruir el molí, la implicació dels socis més influents i amb capacitat d'avaluar va ser decisiva. En el context del primer terç del segle XX català, aquest sindicat se situa com a reformista, amb uns objectius de caire fonamentalment econòmic: la modernització del sector agrari i, en conseqüència, la millora de les condicions de vida de la pagesia local. S'allunya, doncs, del model dels que prioritzaven la lluita política i la transformació social. En aquest sentit, el cas de la cooperativa de la Granadella és representatiu de les zones d'olivera.

En el tercer capítol, en analitzar l'evolució de la base social del sindicat cooperatiu al llarg del temps, es constata que la desigualtat entre els socis, mesurada per la quantitat d'olives que aporten al molí, ha crescut des de la dècada de 1960, a causa de l'èxode rural, la crisi de

l'agricultura tradicional, la disminució del nombre de socis i el creixement de la concentració de la propietat de la terra. Tanmateix, l'estructura democràtica de presa de decisions s'ha mantingut força estable, tot i que el principi «una persona, un vot» s'ha modificat en algunes ocasions amb la introducció del vot ponderat (capítol quatre). Els socis més benestants han estat més presents en els òrgans de direcció de l'entitat, excepte durant els anys de la Guerra Civil.

El cinquè capítol està dedicat a les diverses seccions del sindicat cooperatiu, que s'han sabut adaptar a les necessitats de cada moment i han contribuït a la modernització de l'agricultura local. Especialment importants han estat la Caixa Rural, fomentant l'estalvi i l'accés al crèdit dels pagesos, la compravenda d'adobs i l'adquisició i posterior lloguer de maquinària als socis.

En el capítol sis s'explica el procés d'elaboració de l'oli d'oliva i com ha evolucionat en aquests cent anys, a mesura que la cooperativa ha anat adoptant innovacions tecnològiques i organitzatives. Aquestes s'han produït més intensament en determinats períodes (principis de la dècada de 1930, finals de la de 1950 i inicis de la de 1960, principis dels anys 1990), mentre que en d'altres s'ha produït un estancament (Guerra Civil i dècada de 1940). De vegades, la cooperativa ha estat pionera en la innovació tecnològica, com quan adoptà el sistema Sima-Baglioni a principis dels anys 1960, que va ser un fracàs, i en altres ocasions ha incorporat innovacions amb vint anys de retard, com el molí de producció contínua per centrifugació, a principis dels 1990. En general, les innovacions tècniques i organitzatives han portat una reducció de costos, un augment de la capacitat productiva i una millora de la qualitat del producte.

Un canvi transcendental és el que s'ha produït a llarg termini en la comercialització de l'oli, estudiat en el capítol set. Si durant una gran part de la història del sindicat l'oli es venia a l'engròs i a granel, primer a grans comerciants exportadors, als anys 1970 a la Unió Territorial de les Cooperatives del Camp (UTECA) i a la dècada de 1980 a la cooperativa de segon grau Agrolés, en els darrers quaranta anys la venda d'oli envasat ha tingut un increment continuat, situant-se en el quinquenni 2017-2021 en més de la meitat de tot l'oli venut. Aquesta ha estat una aposta molt clara dels dirigents de la cooperativa des dels anys 1990 per situar l'entitat en un punt superior en la cadena de valor i, per tant, capturar més valor afegit en les vendes de l'oli. Aquest canvi en la comercialització ha anat lligat a innovacions tecnològiques i organitzatives. Tot i que ha costat temps i dificultats, al capdavant, l'estratègia ha estat reeixida.

En tancar el llibre, Ramon Ramon-Muñoz es pregunta per què la Cooperativa la Granadella ha resistit, i conclou que ho ha fet per una sèrie de factors: el caràcter interclassista de l'entitat, combinat amb el lideratge dels propietaris benestants; la bona gestió; els serveis proveïts als socis; la presència d'un nucli actiu de socis i dirigents compromesos amb la pervivència de la cooperativa i la pertinença a un districte agroindustrial o clúster de l'oli d'oliva. Certament, la supervivència d'una entitat cooperativa centenària és motiu d'orgull i convida a l'optimisme: la unió d'esforços ha permès que els pagesos de la Granadella visquin millor, segueixin guanyant-se la vida treballant les oliveres i que cada vegada es quedin una part més gran de l'or líquid que produeixen. Aquest llibre explica amb profunditat la seva història i, alhora, és una gran aportació al coneixement del cooperativisme agrari i el sector de l'oli d'oliva a Catalunya.

Marc PRAT SABARTÉS*
Universitat de Barcelona

* Marc Prat Sabartés, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-4071-6110>.